

Vakıflar Dergisi

80. Yıl

Özel Sayısı

Ankara 2019

VAKIFLAR DERGİSİ

Yıl: 2019 - 80.Yıl Özel Sayısı - Hakemli Dergidir.

TÜBİTAK ULAKBİM
Sosyal Bilimler Veri Tabanı (SBVT) tarafından taranmaktadır.

Sertifika No: 16651

ISSN: 1011-7474

e-ISSN: 2564-6796

Sahibi

Vakıflar Genel Müdürlüğü Adına
Dr. Adnan ERTEM

Yayın Koordinatörü

Rifat TÜRKER

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Mevlüt ÇAM

Yayın Yönetmeni

Mehmet KURTOĞLU

Editörler

Hüseyin ÇINAR, Fatih MÜDERRİSOĞLU

İngilizce Editörü

Miyase KOYUNCU KAYA

Tashih

Hasan DEMİRTAŞ

Dergi Sekreteryası

Hasan DEMİRTAŞ

Yayın Kurulu

Prof.Dr. Mehmet BULUT	İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi
Prof. Dr. Hüseyin ÇINAR	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Prof.Dr. Yılmaz KURT	Ankara Üniversitesi (Emekli)
Prof.Dr. Mehmet ÖZ	Hacettepe Üniversitesi
Prof.Dr. Ali YILMAZ	Uşak Üniversitesi
Doç.Dr. Miyase KOYUNCU KAYA	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Fatih MÜDERRİSOĞLU	Hacettepe Üniversitesi
Dr. Murat YILMAZ	Ahmet Yesevi Üniversitesi

Yayın Danışma Kurulu

Prof. Dr. Mahmut AK	İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Enver ÇAKAR	Fırat Üniversitesi
Prof.Dr. Abide DOĞAN	Hacettepe Üniversitesi
Prof. Dr. Géza DAVID	Macar Bilimler Akademisi
Prof. Dr. Abdullah EKİNCİ	Harran Üniversitesi
Prof. Dr. Özer ERGENÇ	Bilkent Üniversitesi
Prof. Dr. Süreyya FAROQHI	Bilgi Üniversitesi
Prof.Dr. Zekeriya KURŞUN	Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi
Prof. Dr. Mahmut KAYA	Ankara Üniversitesi (Emekli)
Prof.Dr. Yunus KOÇ	Hacettepe Üniversitesi
Prof. Dr. Heath W. LOWRY	Bahçeşehir Üniversitesi
Prof.Dr. İlber ORTAYLI	MEF Üniversitesi
Prof. Dr. Hüseyin SUBAŞI	Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi
Prof.Dr. Eugenia KERMELİ ÜNAL	Hacettepe Üniversitesi
Prof.Dr. Aysıl TÜKEL YAVUZ	Orta Doğu Teknik Üniversitesi (Emekli)
Prof.Dr. Bahaeddin YEDİYILDIZ	Hacettepe Üniversitesi (Emekli)
Prof. Dr. Musa YILDIZ	Ahmet Yesevi Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Vefa ÇOBANOĞLU	İstanbul Üniversitesi
Dr. Rhoads MURPHEY	Birmingham Üniversitesi (Emekli)
Evangeila BALTA	Ulusal Yunan Araştırma Vakfı / Yunanistan
Mehmet Çetin	Araştırmacı

Yayın ve Danışma Kurullarındaki isimler unvan ve soyadına göre alfabetik olarak sıralanmıştır.

Dergimize gönderilen yazılar, önce yayın kurulunca incelenir ve uygun bulunanlar, değerlendirilmek üzere alanında çalışması ile tanınmış iki hakeme gönderilir. Hakemlerin isimleri gizli tutulur ve raporlar beş yıl süreyle saklanır. Dergide çıkan yazılar kaynak gösterilerek iktibas edilebilir. Yayınlanan yazı, belge ve fotoğrafların her türlü hukuki mesuliyeti yazarına aittir.

Yazışma Adresi:

T.C.
Vakıflar Genel Müdürlüğü Kültür ve Tescil Daire Başkanlığı
Vakıflar Dergisi Atatürk Bulvarı. No: 10 06050 Ulus / ANKARA / TÜRKİYE
Tel: (0312) 5096000 - Faks: (0312) 324 47 22
e-posta: vakiflaryayin@yahoo.com - web: www.vgm.gov.tr

İÇİNDEKİLER / CONTENT

Vakıflar Hangi Statüde Bir İdarî Yapı İle Yönetilmelidir?	11
What should be the Statute and Administrative Structure of Waqfs?	
Nazif Öztürk	
İktisat Tarihi Açısından Vakıflar	73
Waqfs From The Perspective Of History Of Economics	
Murat Çizakça	
Nakid Para Vakfı İle İlgili Çivi-zâde'nin Ebussu'ûd'a Yazdığı Reddiye Risâlesi	87
Refutation of Chiwi-zadah against Abussu'ud Effendi on Cash Waqfs	
Ahmet Akgündüz	
Gelenekçi Osmanlı Islahat Düşüncesinde Temlikler ve Vakıflar	103
Waqfs and Temliks (Freehold Properties) in Traditional Ottoman Reform Thought	
Mehmet Öz	
Osmanlı Finansal Zihniyetinin Bir Göstergesi Olarak Para Vakıflarına Bir Bakış	115
A Look at the Cash Waqfs as an Indicator of Ottoman Financial Mentality	
Mehmet Bulut - Cem Korkut	
Osmanlı Su Yapılarında Vakıfların Rolü: Tesis, Onarım ve Hizmet Giderlerinin Finansmanı	135
Role of Waqfs in Ottoman Water Structures: Financing the Construction, Repair and Service Expenses	
Said Öztürk	
Muhasebe Kayıtları Işığında Mektep Vakıflarının Gelir Giderleri: 18. Yüzyıl Sonları Üsküdar Örneği	159
Income and Expenses of the School Waqfs in the Light of Accounting Records: Example of the Late 18th Century Üsküdar	
Süleyman Kaya - Muhammed Emin Durmuş	
Tuna Sahilinde On Altıncı Yüzyılda Kurulmuş Bir Osmanlı Yerleşimi: İsmail Geçidi Kasabası	189
An Ottoman Town situated in the basin of Danube at the end of the sixteenth century: The town of İsmail Geçidi	
Mehmet Akif Erdoğan	
Dedebalıların İzinde II: Dedebalı Zaviyesi ve Harmancık Kazası Dedebalı Karyesi	211
In Pursuit of Dedebali Community II: Dedebali Zawiyyah and Dedebali Village of Harmancik District	
Saim Savaş	
Vakıf Medeniyeti	245
Prof. Dr. Halil İnalçık	
Prof. Dr. İlber Ortaylı İle Vakıf Medeniyeti Üzerine	249
Mahmut Bıyıklı	
Semavi Eyice İle Bir Sohbet Bir Konferans	255
M. Sacit Pekak	

Bir ınarın Ardından: Prof Dr. Hakkı Acun'un Yaşam Öyküsü ve Bilimsel Kişiliği.....	289
M.Fatih Müderrisoğlu - Bülent İşler	
Orhan Cezmi Tuncer: Her Vakıf Yapısında Tanrısal Güzelliđi Gördüm	297
Mehmet Kurtoğlu	
Hocası Prof. Dr. Rahmi Hüseyin Ünal'ın Kaleminden Sanat Tarihçi Yekta Demiralp	307
Rahmi Hüseyin Ünal	
Türkiye'deki Bizans Sanatı Tarihinin Bir ınarı: Hocam Prof. Dr. Yıldız Ötüken	311
Zeynep Mercangöz	
Geçmişten Geleceđe Bir Vizyon Çizmek (Vakıflar Genel Müdürlüđu Yayıncılığı).....	321
Publishing of General Directorate of Foundations; A Visionary Look From Past to Future	
Mehmet Kurtoğlu	
Vakıflar Dergisi 2013-2019 Yayın Dönemi (40-50. Sayılar) Deđerlendirmesi ve Bibliyografyası	343
Waqfs Journal 2013-2019 Publication Period (40-50 issues) Evaluation and Bibliography	
Hasan Demirtaş	

Prof. Dr. İlber Ortaylı İle Vakıf Medeniyeti Üzerine*

Röportaj: Mahmut Bıyıklı

Bir medeniyet sembolü haline gelen vakfı nasıl tanımlayabiliriz?

Vakıf bir gayenin tahakkuku için, Allah rızasını kazanmak için, Allah adına yapılan bağıştır. Vakıf çok önemli bir müessesedir. Bu bakımdan vakfın hükümleri, vâkıfın talepleri hiçbir şekilde değiştirilemez. Allah ile kul arasındadır. Usul bakımından da beyne'l-fukaha münakaşa vardır. Hatta ulemadan fakihlerin en büyüğü Ebu Hanife hazretleri ile talebesi Ebû Yusuf arasında vâkıfın ağzından çıktığı şekliyle o anda değiştirilmeyecek şekilde sabit olmuştur.

Vakıfların temel fonksiyonu nedir?

İçtimai hayatın müesseselerini düzenlemektir. Yani, mesela bir büyük caminin masraflarını karşılamak. Örnek Selimiye; Selimiye ile ilgili bugün yaşadığımız bazı sıkıntıların sebebi, vakfedilen topraklar ve arazilerin sınırlarımızın dışında kalmasıdır. Oralardan bir gelir gelmiyor. Bu bütçeyi zorluyor.

Vakıfların fonksiyonu genişdir. Mesela bir yol, bir su, bunlar askeri amaca da hizmet ediyor. Bir köprünün tamiri, bir yolun tamiri, bir suyolunun tamiri veya işte şehirlerdeki içtimai dengeyi korumak. Fakir fukarayı beslemek, dulları, yetimleri beslemek. Hatta rivayet ederler, kuşları bile yemlemek gibi. Bütün bu güzel çalışmalar vakfın misyonu içindedir.

* Vakıf Medeniyeti Yılı Vakıflar Dergisi Özel Sayısı, Ankara 2006, s. 26-29.

Bu vakıf çalışmaları sorunsuz mu işlemiş?

Hayır, elbette sorunlar olmuş zamanla. Vakıfların en büyük sorunu şudur; zaman içinde çevre değişiyor, vakfedenlerin şartları ortadan kalkıyor, bir takım hali vakıflar ortaya çıkıyor. Zaman geçtikçe vâkıfın tayin ettiği mütevellid değişiyor, Tevellid meseleleri çıkıyor ortaya. Mütevellinin vakıflardan alacakları hisse enflasyona bağlı olarak aşmıyor. Veya tamamen o vakfi yöneteceklerin elinden çıkıyor.

Zaman zaman Osmanlı vakıf gelirlerine savaş dolayısıyla el konuluyor. Bu tabii dine aykırıdır, fıkha aykırıdır. Münakaşalar çıkmıştır. En son biliyorsunuz, birinci dünya savaşına girerken hükümetin vakıfların mallarına el koyması nedeniyle Şeyhülislam Efendi gürültüyle istifa etmek zorunda kalmıştı. Böyle sorunlar vardı.

Vakıfların tek elde birleştirilmesi meselesi var bir de. Meselâ bu içtimai hayatımızda devlet hayatımızda çok büyük bir atılımdır. Bir Mısır’da yapıldı bir de biz yapıldı. Evkaf Nezareti ortaya çıktı. Bunun faidesi de oldu ama. Gerçek anlamda vakıflar ne hale geldi bu önemli. Bütün bunlara iyice bakılması lazım. Sonra bugünkü statüsüyle vakıflar işi ne kadar karşılıyor. O bakımdan onun zamanla düzenlenmesi lazım. Her şeye rağmen geçen asırlarda vakıflar Türk şehir hayatının, iktisadi hayatının, hatta çevre düzeninin başlıca kaynağı idiler. Bu bugünkü durumda değişmiş olabilir. Değişmiş de ne olmuş. Gene aynı sisteme dönüyoruz. Maksattan uzaklaşan yapısı itibariyle muvazaa teşkil edecek vakıflar sürekli kurulup gidiyor. Demek ki vazgeçilemez müessesedir o anlamda.

Geçmişte yakaladığımız vakıf medeniyeti günümüze nasıl yansıtılabilir? Osmanlıdaki vakıf uygulamaları günümüzde bize nasıl örnek olabilir?

Çok açıktır. Kanunu medenin ve ilgili kanunun ilgili bölümü namusluca ve esaslıca hiçbir hile-i şer’iye yoluna gitmeden tahkik edilirse maksat hasıl olur. Osmanlıdaki vakıf uygulama-

malarının günümüze nasıl örnek olabileceği tartışılırken hiç şüphesiz bu örnek ortadır ama her şeyden önce önümüzdeki kanunun maddelerinin ruhuna ve ahkamına sadık kalmak işi sağlar. Ve doğru dürüst bir vakıf teşekkül etmiş olabilir.

Bugün sınırlarımız dışında kalmış ilgi bekleyen vakıf eserlerimiz var? O eserlerle ilgili neler yapılabilir?

Yurt dışında çok sayıda vakıflarımız var. Bunların hepsinin kontrol edilip düzenlenmesi aynı şekilde mümkün olmayabilir. Ama bazılarının hem tarihi önemi hem de bizi temsil etmesi bakımından düşünürsek, Kudüs vakıfları gibi, balkanlardaki bazı vakıflar gibi, bunlara el koymamız gerekir. Bilhassa Balkanlarda müthiş bir Osmanlı tahribatı vardır. Yani Osmanlı eserleri, yapılan çalışmalarda görülüyor, gözle görülür bir hızla yok oluyor. Öyle ki turist rehberlerinde olan eserleri araştırıp baktığında göremiyorsun. Örnek mi, Tırhala’da cami duruyor, önündeki çarşı yok, han yapmış belediye. Bu gibi şeylerin olmaması için bizim Vakıflar Genel Müdürlüğü’nün Rumeli’de bazı önemli vakıf eserlerine el koyması lazım. Gelir elde ederek değil, icabında sarfiyat yaparak, ki orada milli varlığımız, tarihi kimliğimiz korunsun, gösterilsin.

Vâkıf insanlardan bahsedebilir misiniz? Vâkıf insan kimdir nasıl olunur? Vâkıf insanlar niçin önemlidir?

Vâkıf insan, tabii ki şüphesiz imânı olan adam demektir, öbür dünyasını, ahiretini düşünen adam demektir. Dünyadaki mal varlığından çocuklarının rızkını ayırdıktan sonra, ki bu çok önemlidir, dünyaya gelmesine vesile olduğu insanların namus, şeref haysiyetini bilhassa kız çocuğunun teminatını sağlaması lazımdır. Bundan sonrasını geldiği yere, malın asıl sahibine vermektir. Bu çok önemlidir. Zaten onun için vakıflarda da mütevellilerin arasında yani hisse alanları içinde kendi çocukları bulunur. Şimdi tabii, her zaman pratikte iş böyle idealiyle gitmez, insanlar paşa, beylerbeyi gibi, bir şekilde malını kurtarmak için mîrî araziden vakıf kuruyor. Bu vakfa uygun, maslahata uygun, çünkü gidiyor adam beş-altı köyü vakfediyor, bir köprü

kuruyor, yanında bir han kuruyor, kervansaray... Ne oluyor? O hem çarşı olduğu için etrafın işine yarıyor, hem de insanların gelip geçmesine yarıyor. Bilhassa Rumeli’de. Şimdi deli dolu bir nehrin üstüne köprü yapıyor, yanında bir cami orada yaşayan insanlar için hayırlı oluyor, iyi oluyor bu vakıflar. Kimse de ona niye mîrî malından beş-altı köyün âşar gelirini tutup da buna yatırılıyorsa diye sormuyor. Allah adına umuma faydası olan bir şey. Veya hastahane kuruyor olmayacak yerde, darüşşifa, tıp fakültesi hastanesi gibi... O bakımdan buna itiraz edilmemiştir. Osmanlı bürokrasisi de bu şekilde çocuklarını da gözeterek istikbaline bir miktar ayırmıştır. Teminat altına almıştır Allah rızası adına.

Bu yüzden vâkıf insan, İslâm toplumunda ideal adamdır, ama bu her dinde böyledir. Kazancını ve imkânlarını çocukları için ayırdıktan sonra Allah rızası için cemaatine ayıran, onlar için harcayan adam demektir. Bu önemlidir.

Osmanlıda her vakıf kurmak isteyen vakıf kurar mıydı? Kontrolü nasıl sağlanırdı?

Vakıfların biliyorsunuz tek kontrolcüsü kimdir? Kadı! Kadı çok enteresan, bir devlet bürokrati olduğu kadar şeriat adına yaptığı işleri hem İslâm ümmeti adına hem de devlet adına yapar. Dolayısıyla aktif vakıfların gelirlerini, işleyip işlemediğini, mütevellilerin görevlerini yerine getirip getirmediğini kontrol eder. Ve ondan sonra ulüemrin, otorite sahibinin, yöneticinin müdahalesini, tedbirini ister ki kolluk kuvvetlerine de kendisi hükmediyor. Bu sefer İslâm cemaati adına yaptığı işi bir devlet görevlisi olarak, öbür eline emir vererek yerine getiriyor adeta. Başkasının kontrolü caiz değildir, yani yönetici odur. Çok önemli.

Bizim medeniyetimizde vakıf müessesesi çok önemlidir. Hakikaten otonom bir müessesedir. Kontrolü devlet adına yapılmaz, hukuk adına yapılır. Beylerbeyi yapmıyor, Sancakbeyi yapmıyor kontrolü, Kadı yapıyor, çok önemlidir. Kadı orada fakihtir, şeriat adamı olarak yapıyor. Bunun üzerinde durmak gerekir. Nitekim literatürde münakaşası yapıldı. Hüseyin Hâtemi Hoca, vakıfların bir tüzel kişiliği olduğu gibi bir iddiayı ileri sürdü.

Vakıf medeniyetimizin diğer medeniyetlere etkisi olmuş mudur?

Vakıf medeniyeti tabii ki... Türklerin İslâm tarihinde çok vâkıf olduğu; Nizâmü’l-Mülk’ün Nizâmîye Medreseleri, İran’da, Mezopotamya’da, Selçuklu’da bilhassa ticari sistem bunun üzerine getiriliyor, Osmanlılar... Ama asıl önemli olan Hindistan! Meselâ, Hint’ten evvelki medeniyetlerde sayıları azalmış, belki de azdı zaten. Hâlbuki birdenbire Kuzey Hindistan’da kaleler, kalenin hemen yanında han, hamam, çarşı, mektep, camii, onun dükkânları... Bir şehir teşekkül ediyor, bir içtimâî refah düzeni getirilmeye çalışılıyor. Bu bakımdan örnek demeyelim de bir tekâmül söz konusudur. Açıkçası da yenedünyanın iktisadî şartları içerisinde gelişmesi ve yaşaması çok zor olmuştur. O bakımdan bugünkü vakıfların yeni bir anlayışla ele alınması gerekir. Dediğim gibi, bu konuda Türkiye’de her şeyden önce kanuna uyulması gerekir.

Malumunuz Vakıflar Genel Müdürlüğü 2006 yılını “vakıf medeniyeti” yılı ilan etti. Aynı zamanda büyük bir atılım göstererek 1111 vakıf eserini restore ettiriyor, VGM’nin çalışmaları hakkındaki düşüncelerinizi alabilir miyiz?

Şimdi yakın zamanda Vakıflar Genel Müdürlüğü’nün gösterdiği en büyük atılım, envanterini tespit etmektir. Bir şirket envanterini bilmezse iki yakası bir araya gelmez. Hatta bir aile malvarlığını bilmezse iki yakası bir araya gelmez. Dolayısıyla vakıflar birkaç yıldır önemli bir gelişme göstererek evvela malvarlığını iyi tespit etmiş önüne koymuştur. Bu bilinmezdi çünkü.

Bugün onlarca vakıf müessesesi var. Zeytinlikler var. Dükkanlar var. Yıllarca Genel Müdürlüğün dikkatinin dışında kalmış. Çok ucuza kiraya verilmiş, onun bunun elinde kalmış yağma edilmiş. İstismar konusu olmuş. Birtakım borçlanmalar var. Onlara karşı vakıflar üzerinde örtülü bir zihniyet var. Saklama zihniyeti var. Ama yeni genel müdürle birlikte bunlar tespit edildi. Olumlu bir çalışma başlatıldı, istismarlar önlendi. Malvarlığı yeniden ele alındı. Görüldü ki gelirler çok düşük, istismarlar yağmalar mahkeme yoluyla önlenince zannedersem vakıf gelirleri on misli artırıldı. Tabii o zaman ne oluyor sağda solda kalan vakıf eserleri tamir edilmeye başlandı. Bu muhteşem bir gelişme, yıllardır olması gereken ama niçin olmadığını anlayamadığım bir gelişme. 1111 eserin restorasyonundan söz ediliyor, bu büyük bir başarı. Bunun daha da artırılması gerekir. Fakat bugüne kadar yapılanlara nazaran harika bir çalışma.

Bunun yanında Vakıflar Genel Müdürlüğü, yeni dönemde çalışmalarını takdir ettiğim başarılı bulduğum kurumlardandır. Ama bir hususu söylemeden geçemeyeceğim. Restorasyonlara dikkat etmek gerekiyor. İşi ehline vermek gerekiyor. Hızlı restorasyondan kaçınmak gerekiyor. Gerekirse dışarıdan adam getirmeli bu işi başarıyla yapmalı. Ağlayan vakıf eseri kalmamalı.

Sayın hocam bize vakit ayırdığınız için çok teşekkür ederiz.

Ben teşekkür ederim, çalışmalarınızda başarılar dilerim...